

DĚJINY SE OPAKUJÍ

S doktorem Emilem Pálešem, který propojuje vědu se starou moudrostí, o andělech, lidech, vzestupech i pádech kultur a hledání celé pravdy. Text: Milan Vidlák

Emila Páleše jsem poprvé potkal před lety na České konferenci v Kutné Hoře. Tehdy jsem si myslel, že je klasický intelektuál. Rozvážná mluva, pečlivé vážení slov, prodlevy mezi větami, a pokud není s větou spokojen, hledá, jak to říct ještě přesněji. Ale jakmile najde ta správná slova, stojí za to. Vystudoval ostatně kybernetiku a vyučoval počítačovou lingvistiku na Matematicko-fyzikální fakultě Komenského Univerzity v Bratislavě. Pět let byl vědeckým pracovníkem Slovenské akademie věd, kde vyvíjel umělou inteligenci – první počítačový model slovenského jazyka.

Při svém odhadu jsem se ale trochu spletl. Své zajištěné akademické bydlo totiž Emil Páleš vyměnil za unikátní průkopnický výzkum a riziko nezávislé existence. V roce 1993 založil neziskovou organizaci Sophia, zaměřenou na sociologii neboli integrální výzkum. A svou

kulturní cykly středověká angelologie – nauka o andělech! Jeho práce postupně vychází v několikavazkovém díle *Angelologie dějin. Synchronicita a periodicitá v dějinách*.

Pane doktore, co je vlastně předmětem vašeho bádání a k čemu jste došel?

Statisticky zpracovávám křivky tvořivosti v celosvětových dějinách. A hledám v nich pravidelné zákonitosti. Umělecké styly, vědecká paradigmatá, různé typy filozofie, náboženství či politických ústav se neobjevují zcela náhodně. Podobná vnuknutí se objevují často na různých místech zeměkoule současně a vracejí se také periodicky, v jistém pořadí. Zejména v cyklu po 500 letech. Statisticky to přesahuje náhodu, takže to musí mít reálnou příčinu.

Jenže univerzity se ve 20. století odvrátily od myšlenky historických cyklů. A skutečné pozdvižení vyvolal navíc můj

Před tisíci lety převládala jiná forma vědomí a bohové se lidem zjevovali v denním snění. Zprávy o dávných zjeveních jsou prostě popisy zážitků.

další cestu zasvětil stavění mostů mezi vědou a náboženstvím.

Široký záběr doktora Páleše připomíná více renesanční učence než novověké specialisty. Navazuje na starobylý ideál hledání Sofie, celistvé moudrosti – v době, kdy se vše specializuje. A jako opravdový badatel se nezastaví před myšlenkovými zvyky ani společenskými tabu. Na Slovensku je poměrně známý, ale v Česku takové popularity zatím nedosahuje, ač je to škoda.

Emil Páleš už třicet let do hloubky zkoumá příčiny tvořivosti a psychologické pozadí kulturních vln v dějinách. Proč se střídají kulturní epochy a jak vysvětlit periodické přílivy géníů v umění i vědách? To je stále nerozřešenou hádankou kulturní antropologie. A dospěl k nečekanému výsledku: nejpřesněji popisovala

závěr, že ty cykly byly známé již od starověku v rámci nauky o bozích či archandělech, kteří se střídají jako duchové času. Třeba archanděl Rafael je patron medicíny a velcí lékaři skutečně žili v rafaelských obdobích. Podobně je to s archandělem Michaelem a filozofií, Anaelem a poezií či Gabrielem a přírodovědou.

Je to důkaz existence andělů? Jsou tvořivé výkony inspirovány duchovními bytostmi?

Tak se to vykládalo tradičně. Ale kdo nebo co je archanděl? Hlubinná psychologie teď užívá moderněji znějící slovo archetyp. Je to jen popis vnitřního zážitku, ale co jej zapříčiňuje? To neznali ani dávní proroci, to je otevřená otázka. Je to inteligence přesahující lidské vědomí? Je nezávislá na mozku? Anebo jsou

Foto archiv DS

S Emilem Páľešem si povídal ve svém pořadu DušeK v roce 2013 i Jaroslav Dušek.
Foto archiv EP

to nevědomé vrstvy mozku, z nichž se vynořují řešení problémů oděná do obrazné podoby zjevení? A když se vše odehrává jen v lidské lebce, pročpak se objevují stejné myšlenky současně v různých světadílech? Pracuji s řadou hypotéz a zvažuji argumenty.

Uznali vůbec kolegové, že jste objevil něco, co si vyžaduje vysvětlení?

Místo toho, aby můj výsledek prozkoumali a třeba oponovali, jen jej porovnali s názory autorit ze zahraničí. Ty říkaly něco jiného, z čehož vyplynulo, že mám někde chybu – i když nikdo žádnou nenašel. Na slovenské univerzitě se nepředpokládá, že bychom mohli objevit sami něco nového. Mezitím ale západní univerzity mou práci v mnohém potvrdily a přijaly. Sám otec chronobiologie, profesor Halberg potvrdil existenci mých rytmů, vytyčil je jako novou výzkumnou úlohu a dal jim jméno. Cirkasemimileniální (přibližně půltisícileté) cykly jsem zkoumal detailně jako první. Od té doby je nezávisle potvrdila celá

řada akademických pracovišť. Pětisetletý rytmus je patrně na slunci a v kosmickém záření, ovlivňuje lidský organismus přímo i nepřímo přes změny klimatu.

Takže ty dějinné rytmy mají jen kosmofyzikální příčinu?

To taky ne. To bychom pak mohli vyrábět Koperníky, Shakespeary nebo svatě Františky jen tím, že bychom někoho vystavili vyšší teplotě, většímu světlu či magnetismu. Tak jednoduchý faktor nevysvětluje kvalitativní rozmanitost inspirací v různých dobách. Mohl by hrát nanejvýš roli vnějšího časovače, který spouští vnitřní schopnosti člověka.

Jaký význam má ale poznání takových rytmů? Umožní nám předvídat budoucnost?

To také, i když jen v hrubých rysech – kulturní vlny se skutečně střídaly tak, jak to kdysi předvídali babylonští kněží. Neznám žádnou jinou filozofii dějin, která by dokázala dělat dlouhodobé před-

povědi s porovnatelnou úspěšností. To však není smysl mé práce.

Analýza časových rytmů mi slouží hlavně jako nástroj na objevení čistých pravzorů. Stejně vzorce se totiž opakují v různých obměnách na různých úrovních. Na úrovni jedince jsou to typy osobnosti a psychické konfigurace typické pro biografická období vývoje. Na kolektivní úrovni se pak vracejí jako kulturní epochy analogické typům osobnosti. A stejné principy utvářejí i geologická období v evoluci přírody.

Můžete uvést příklad?

Například období dospívání je typické jistými znaky: probuzením citů, smyslem pro krásu, svobodomyšlností, potřebou něco uctívat. Někdo je estetický typ osobnosti a tyto mladistvé črty u něj převládají celoživotně. Když se pak stejná duševní nálada zmocní celého kulturního období, nazýváme to romantismem. Romantismy jsou něco jako světová puberta, která se vrací periodicky. Pokaždě

se s tím pojí rozkvět poezie, velcí hudební skladatelé, náboženský mysticismus, revoluční hnutí a politický anarchismus. Vše se promění, od stylu oblečení, přes zákonodárství až po vědeckou metodu.

Porovnáním projevů stejného principu v různých dobách u různých civilizací a na různých úrovních vystoupí do popředí to podstatné na pozadí náhodného a máme ryzí pravzor. V tomto případě je to bohyně lásky a krásy, Venuše. Archetypy jsou elementární síly duše porovnatelné s abecedou v jazykovědě nebo tabulkou prvků v chemii. Vše se děje jejich proměnami. Má práce takhle směřuje k sebepoznání, bez kterého není možná svoboda, sebeovládání ani sebezdokonalení.

Jaký dopad by mělo, kdybychom takové poznání rozvíjeli a uváděli do života?

Nesmírný. Větší než jakákoliv legislativní nebo technická inovace. Lesk a bída národů v konečném důsledku závisí na jejich mravně-poznávácí úrovni. Bez

jsou zakázané technologie. Rozhovor s vámi mě přivádí na myšlenku, že jednou z nejutajovanějších technologií současnosti je právě duchovní poznání. Od duchovních hodnot se odvíjí naprosto vše, veškerá lidská realita. Nejvyšší moc má ten, kdo ovlivňuje tvorbu hodnot. Změny v řebříčku hodnot jsou právě hybnou silou onoho střídání kulturních epoch. Když se jiná hodnota posune na první místo, promění se celá kultura: objeví se jiný typ umění, vědy, filozofie, náboženství i politického zřízení. Archanělé jsou pravzory hodnot zhuštěné do obrazů. Staré nauce o andělech jsem vžil nový život tím, že jsem jí vrátil souvislost s každodenní realitou. Je zcela jedno, zda jste věřící nebo ateista. Mluvíme o faktických vzorcích chování, jakým podléhají všichni. Moderně řečeno, angelologie byla starověkou epistemologií, což je nauka o podvědomých intuicích formujících dobu.

Před tisíciletími převládala jiná forma vědomí a bohové se lidem zjevovali

V michaelském období, ve kterém žijeme i dnes, je člověku dána taková důvěra, že vše je na jeho svobodné volbě – je to ta největší šance udělat pokrok, ale i padnout.

ní se i technický pokrok obrací na zlé. Představte si jen, že by najednou nikdo nelhal a všichni by měli čisté úmysly. Pak bychom se nebavili o desetinách procent HDP, ale rovnou o zdvoj- či ztrojnásobení efektivity veškeré práce. Najednou se to sice nestane, ale každý krok směrem nahoru či dolů v duchovní úrovni obyvatel s sebou nese velké změny k lepšímu či horšímu. Existuje i něco jako morální technologie. Svatí, hrdinové a někteří státníci byli morální technologové, když dokázali inspirovat své krajany ke změně hodnot. Žádná jiná změna není radikálnější a účinnější.

A přeče se o tom jaksi nemluví, není to téma... Tématem tohoto čísla Šifry

v denním snění, v téměř smyslových halucinacích. Zprávy o dávných zjeveních jsou prostě popisy zážitků. V Homérově Iliadě ještě vidíte, jak božstva vstupují do dění a usměřňují hrdiny. Snový svět se tam prolíná s realitou. Ale kde myslíte, že jsou ta božstva dnes? Ztratila svou moc? Vůbec ne! Jsou jen překryta novou, racionální formou vědomí, ale podprahově se jimi necháváme řídit jako kdysi. Je to jen o to horší, že o tom nevíme.

Stará božstva působí dál až do současnosti v podobě abstraktních myšlenkových proudů. Za vším je nějaký duch, dobrý či zlý. Každý má postoj a názor – být i nevědomky – je zjevný z jeho konání. Vše je náboženství. Komunismus i nacismus byly náboženství, inspirovaná

krvavým božstvem Nergalem. Babylonští kněží nám řekli přesně, kdy se vrací a pokouší lidi, jen jsme to nebrali vážně. Současný pseudohumanismus je také náboženství či jeho pokřivená náhražka.

V jaké době žijeme? Kterému životnímu období se podobá?

Podle staré moudrosti žijeme v epoše anděla slunce, Michaela. Ten samý anděl inspiruje poledne lidského života čili třicátíky. Je to zralá dospělost, kdy je člověk nejsvobodnější, ale musí převzít i odpovědnost a najít sám sebe, zrodit se jako skutečná individualita. Návrat Michaela však znamená jen návrat stejných témat, úkolů a výzev, jaké tady byly v čase klasického Řecka. Není dáno, jak na to reagujeme a jak to zvládneme. Všechny demokracie světa vykreslují na časové ose rytmus Michaela – je inspirátorem důstojnosti a svobody jednotlivce.

Úkolem doby je, aby každý sám našel v sobě sílu postavit se duchovně na vlastní nohy, aby si našel vztah k Pravdě, rozvinul schopnost samostatného úsudku a zorientoval se. Z toho plynou problémy současnosti: instinktivně jsme opět zvolili demokracii, ale nechápeme již ctnosti, jaké takové zřízení předpokládá. V důsledku toho se všude rozbujel antiduch, duch manipulace a dezinformace, který nás zkouší připravit o naše vlastní já. V jiných dobách to není téma – třeba v absolutismu je hierarchie a vše je předepsáno shůry. Jen v michaelském období je člověku dána taková důvěra, že vše je ponecháno svobodné volbě – je to ta největší šance udělat pokrok, ale i padnout.

Přijel jste do Prahy přednášet na téma „kritéria opravdové spirituality“. Jak se pravá spiritualita pozná od té falešné?

Pravost se nakonec pozná po ovoci, ale to je dost pozdě. Je třeba mít zkušenost a znát mnohé, aby to člověk rozpoznal včas. Skutečná spiritualita se odvíjí od opravdové motivace, jejím měřítkem je vždy mravní pokrok. Senzace jako nadpřirozené schopnosti nebo psychedelika by se ani neměly míchat pod stejný

pojmem. Tam jde o něco jiného. Ano, člověk má potenciál vnitřních schopností, který nerozvíjí, protože ho ani nezná, a nezná ho, protože ho nerozvíjí. Nemluvím však o populárně-esoterickém folklóru, který jedni zcela popírají a druzí mu naivně věří. Z těchto domnělých schopností po důkladném prozkoumání obstojí jen zlomek. Třeba když se na kongresu jasnovidců někomu ztratí peněženka, nikdo ji nenajde. Mám na mysli něco jiného, o čem se vůbec nemluví.

Proč je spirituální dimenze tak podceňována? Je v tom záměr?

Jak vzácná je pravá duchovnost, to vám dojde až poté, co zjistíte, že onen věhlasný společenský zápas se neodehrává mezi spiritualitou a materialismem, čili mezi pravdou a nepravdou, ale mezi dvě-

Jak vzácná je pravá duchovnost, vám dojde až poté, co zjistíte, že společenský zápas se neodehrává mezi pravdou a nepravdou, ale mezi dvěma nepravdami.

ma nepravdami: falešnou spiritualitou a přílišným materialismem. Proč je to tak? První příčina je přirozená: pojmout pravou duchovnost je náročné – neznamená to nic méně než všestranný rozvoj osobnosti.

Ale jsou tu i další příčiny, když si uvědomíte, že tento skutečný cíl člověka nemáme ani za ideál – naopak, všechny pozemské instituce se jej bojí. Celá pravda je snad to jediné, co odmítají všichni. Podle toho ji poznáte. Každá instituce totiž žije z nějaké částečné pravdy. Jako mladík jsem přirozeně věřil, že z takové práce, jako je ta moje, se musí těšit kněží, vědci i politici. Vždyť jsem ukázal, že církev měla v něčem pravdu, přispěl jsem k řešení odborných záhad a dal podnět ke zlepšení společnosti. Ale stalo se něco jiného. Po desetiletí jsem zlepšoval svou práci, protože jsem hledal chybu u sebe. Trvalo mi půl života, než jsem pochopil, oč jde. Mezi církví a vědou se historicky

vyvinula nepsaná dohoda, že si navzájem nebudou lézt do kapusty. Oceňované osobnosti propagují tezi, že jde o dva mimoběžné světy, dvě pravdy, které ani nemůžou přijít do vzájemného konfliktu, protože spolu nesouvisí. Věda užívá rozum, ale má zkoumat jen hmotný svět. Církev si ponechala autoritu v duchovní oblasti, kde je povolena jen víra. Myšlení se má omezit na hmotu – a v duchovno smíme pouze věřit. „Není nic takového jako duchovní poznání,“ zaznělo unisono z kostela i univerzity. Nepokoušej se přemostit vědu a náboženství! Jenže o to mi právě šlo. Narušil jsem příměří dvou starých, mocných nepřátel, kteří si rozdělili sféry vlivu, aby mohli nerušeně panovat a mít autoritativní vliv na lidi ve dvou oblastech života, i když učí protichůdné věci.

Ona nepsaná dohoda sice zajišťuje klid zbraní, ale za vysokou cenu. Věda zůstala amorální a nebezpečná. Nejen proto, že vědeckého poznání lze zneužít. Ale ještě víc proto, že samotné vědecké teorie jsou pak polopravdivě křiveny a jsou smrtonosné, přestože vypadají jako objektivní pravda. Na druhé straně náboženství zdegenerovalo na sladký, bezmyšlenkový sentiment. Pokud nemluví o tom, co je tady a teď, nesouvisí se životem a je mrtvé. Do duchovní sféry ale patří všechny mravní pojmy jako dobro, spravedlnost a další, které ztrácíme, a čelíme tak rozpadu společnosti.

Přemostit onu propast je přímo srdcem vaší metody, že?

Ano, je to hledání Sofie, celistvé moudrosti, v níž se snoubí světlo rozumu s teplem srdce a dobročinností rukou. Je to ideál řady slovanských myslitelů, jako byli Komenský, Trentowski, Hurban,

„Co udělám, když kněz, vědec a ekonom mi radí každý jiné? Jak dám nakonec dohromady protichůdné informace od tolika specialistů?“ I těmito otázkami se Emil Páeš zabývá. Na snímku se svými žáky Školy angelologie.

Foto archiv EP

Solovjov. Sofiologie je úsilí o syntézu různých pramenů poznání – smyslů, rozumu a intuice. Mohli bychom také říct vědy, umění a náboženství. Není to pseudověda, ale nadvěda – vědecký rozum tvoří jednu z jejích tří dimenzí. Další dvě tvoří mravní vůle a estetický cit. Sofiologie si klade otázku, před kterou nakonec stojíme všichni: co udělám, když kněz, vědec a ekonom mi radí každý jiné? Jak dám nakonec dohromady protichůdné informace od tolika specialistů? V úsilí o tuto syntézu, o integraci vlastního vědomí spočívá tajemství individualizace, vnitřního osamostatnění a vysvobození. Je to ten nejvyšší cíl.

Proč lidstvo stále bloudí a opakuje stejné chyby?

Když jsem jednou v rozhlase četl Gibbonův seznam příznaků úpadku Římské říše, posluchači si mysleli, že mluvím o dnešku. Fascinující, jak se lidská povaha nemění po tisíciletí. Přesto však věřím, že se i mění a zvolna stoupáme k vyšším stupňům vědomí. Současný

svět je mnohem složitější a vyžaduje od nás víc, takže mít stejné těžkosti vzhledem k těžší úloze je vlastně pokrok. Nad čím však žasnu čím dál víc, jsou ty rafinované způsoby, jak klameme sami sebe. „Záměrný omyl“ zní jako protimluv, a přesto existuje. Existuje selektivní hluchota, když neslyšíme, co se nám nelíbí. A také selektivní myšlení, když nechápeme, co se nám nehodí. Upton Sinclair to vystihl větou: „Je těžké někomu přesvědčit, aby něco pochopil, když je placen za to, že to nechápe.“ Většina lidí vůbec nehledá pravdu, ale zajištění v nějakém společenství. Uvnitř takového kruhu se sejdou stejně smýšlející, ujišťují se navzájem o své polopravdě, vyjmenují a odměňují si své vlastní autority, platí si média, aby jim říkala, co chtějí slyšet... Až uvěří, že je to realita. Ve skutečnosti žijí ve skupinové autohypnóze, v sociální bublině. Tyhle bubliny nelze přelomit fakty a argumentací. Typický slušný člověk žije takhle: na úrovni vědomí upřímně neví, co dělá. Není proto odpovědný za následky. Nemůžete mu to ale říct,

protože vás zastaví, změní téma, urazí se. Lidi podvědomě přesně vědí, co se nemají dozvědět. Kdyby to věděli, museli by změnit dosavadní způsob života. Řekl bych, že předpokladem rychlé kariéry je vědět, kam nemáš strkat nos. Takové podvědomé procesy jsou předmětem demologie, jež taky patří k angelologii.

Něco pozitivního na závěr?

Newyorský profesor Jonathan Haidt nedávno napsal knihu *Morálka lidské mysli. Proč dobré lidi rozděluje politika a náboženství*. Zkoumal kulturní válku liberálů a konzervativců ve Spojených státech a ptal se, proč je to vše tak hluboce iracionální. S pomocí experimentů ukázal, jak jisté intuice neuvědoměle podbarvují naše myšlení i vnímání – a nazval je morální matrice. Počtem i obsahem odpovídají přibližně klasickým archandělům. Takové konvergence mé práce se špičkovou vědou mě těší a je jich celá řada. Je v tom naděje, že lidi z těch bublin přece jen jednou procitnou.

Více informací na www.sophia.sk